

Verslag Maatschappelijk verantwoord beleggen 2022

INHOUDSOPGAVE

1. Voorwoord.....	4
2. Recente ontwikkelingen	5
3. Governance	6
4. Beleggingsportefeuille.....	7
5. Beleid maatschappelijk verantwoord beleggen	7
5.1 Algemeen	7
5.2 IMVB-convenant	7
5.3 Negatieve impact	8
5.4 Thema's	8
6. Instrumenten.....	8
6.1 ESG-integratie	8
6.1.1 Toetsingscriteria beleggingsfondsen	8
6.1.2 Scorecards AFAM	8
6.2. Uitsluitingen	9
6.3. Stemmen en engagement via State Street	9
6.4. Engagement via Sustainalytics	9
6.5. Hypotheken	10
6.6. Groene obligaties	10
6.7. Impact beleggen	10
6.8. Onroerend goed	10
7. Klimaat.....	10
7.1. Voetprint.....	10
7.2. Klimaatrisico's.....	11
7.2.1 ALM-studie.....	11
7.2.2 Scenario-analyse AFAM.....	11
7.2.3 Carbon Transition Risk-beoordelingskader	11
8. Resultaten van het gevoerde beleid, algemeen	12
8.1 Toetsingscriteria beleggingsfondsen.....	12
8.2 Scorecards AFAM.....	13
8.3 Uitsluitingen	13
8.4 Stemmen en engagement	14
8.5 Engagement via Sustainalytics	15
8.6. Impact beleggen	16
8.7 Hypotheken	16
8.8. Groene obligaties	16

8.9. Onroerend goed	16
9. Resultaten van het gevoerde beleid, klimaat.....	17
9.1 CO ² -uitstoot.....	17
9.2 Klimaatrisico's.....	19
10. Disclaimer NTD	22
Disclaimer Anthos Fund & Asset Management	22
Disclaimer MSCI	23
Bijlage 1 Uitsluitingen	24
Bijlage 2 Meting carbon voetafdruk	26
Bijlage 3 Klimaatrisico's	27

1. Voorwoord

Voor u ligt het verslag Maatschappelijk verantwoord beleggen 2022 van Pensioenfonds Provisum (verder: het fonds). Zoals gebruikelijk blikken wij terug op het afgelopen jaar en kijken vooruit op wat komen gaat in 2023.

Het fonds belegt om een optimaal rendement te behalen voor de deelnemers tegen een aanvaardbaar risico. Het bestuur is ervan overtuigd dat de factor duurzaamheid als onderdeel van MVB van positieve invloed is op het risico-rendementsprofiel van de beleggingen. Daarnaast voelt het bestuur een maatschappelijke verantwoordelijkheid op dit terrein. Tegen deze achtergrond hebben wij in 2022 weer verdere stappen gezet in het verduurzamen van de beleggingsportefeuille:

- de implementatie van het IMVB-convenant is afgerond met het vaststellen van de thema's;
- het klimaatbeleid is voorzien van een meer concrete doelstelling;
- het uitsluitingsbeleid is aangevuld met bedrijven die actief zijn in een aantal fossiele sectoren;
- besloten is om bedrijven die betrokken zijn bij zeer ernstige gebeurtenissen uit te sluiten;
- tenslotte hebben wij in het tweede half jaar veel tijd besteed om te kunnen voldoen aan de vereisten van de SFDR.

In het vervolg van dit verslag zal nader worden ingegaan op ieder van deze aanpassingen.

Begin 2023 heeft het bestuur aangegeven dat het ongunstige effecten zoals bedoeld in de Europese wetgeving, SFDR, meeneemt in de besluitvorming. Hiermee is de opt-out (art. 4) waar het fonds sinds 2021 gebruik van maakte, komen te vervallen. Daarnaast heeft het bestuur besloten om de pensioenregeling te classificeren als 'licht groen' (art. 8), een product dat ecologische en/of sociale kenmerken promoot. Met het oog op de nog te verrichten werkzaamheden in het kader van de SFDR en de nieuwe pensioenregeling verwacht het bestuur pas later in 2023 de mogelijkheden voor een inpassing van de Social Development Goals van de Verenigde Naties (SDG's) en impact beleggingen te kunnen onderzoeken.

Hoewel het bestuur ambitieus wil zijn op het terrein van maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB), moet bij de opzet en uitvoering van MVB rekening gehouden worden met de omvang en mogelijkheden van het fonds. Dat brengt met zich mee dat het fonds zich niet in de koppositie van de pensioenfondsen op het terrein van MVB kan bevinden. Maar dat is ook niet wat het bestuur beoogt. Wel om op eigen wijze een steentje bij te dragen aan een leefbare en duurzame wereld.

Een bron van zorg is de toenemende regeldruk en de complexiteit van de wet- en regelgeving inzake MVB voor pensioenfondsen. En dat in een tijd dat ook de overgang naar een nieuwe pensioenregeling veel tijd en aandacht vraagt. De oplopende kosten en de tijdsbesteding van de fondsgremia aan het onderwerp in relatie tot proportionaliteit zouden best wel meer aandacht mogen krijgen.

Dit alles neemt niet weg dat het bestuur verdere stappen wil blijven zetten om het beleid te verbeteren.

Leeswijzer: in de hoofdstukken 2 t/m 8 wordt het MVB-beleid in algemene zin toegelicht en in de hoofdstukken 9 en 10 worden de resultaten van het gevoerde beleid gegeven.

2. Recente ontwikkelingen

IMVB-Convenant

Met de ondertekening van het IMVB heeft het fonds aangegeven het MVB-beleid in lijn te brengen met de OESO-richtlijnen en de Guiding Principles on Business and Human Rights van de Verenigde Naties (UNGP's). In 2022 zijn hiervoor verdere stappen gezet door het fonds en is de implementatie van het Convenant afgerond. Het laatste onderdeel betrof de selectie van thema's. Bij de keuzes heeft het bestuur o.a. de uitkomsten van de enquête onder de deelnemers in 2021 in aanmerking genomen en zijn voor de selectie van de thema's de risico's gewogen. Voorts zijn de OESO-richtlijnen nu onderdeel van de selectiecriteria voor externe managers.

Klimaatbeleid

Als onderdeel van het klimaatbeleid zijn nu bedrijven die voor een bepaald percentage van de omzet actief zijn in de fossiele sectoren arctic olie, olie uit teerzand en steenkool voor belegging uitgesloten. Daarnaast heeft het bestuur de doelstelling aangescherpt. Deze luidt nu: Provisum wil stapsgewijs de CO₂-uitstoot verminderen waarbij jaarlijks wordt gestreefd naar een grotere vermindering van de CO₂-intensiteit dan de benchmark MSCI World Index¹. Daarnaast zal gekeken worden naar de ontwikkeling t.o.v. de custom benchmark (d.i. inclusief alle uitsluitingen). Hoewel het geen doelstelling is van het fonds, zal ook in aanmerking worden genomen hoe Provisum zich beweegt in de richting van een CO₂-neutrale uitstoot in 2040.

Voorts is recentelijk een klimaatscenario-analyse op de aandelenportefeuille uitgevoerd en is inzichtelijk gemaakt wat de gerelateerde risico's en kansen zijn.

SFDR

Op 10 maart 2021 is de Europese wetgeving Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) in werking getreden. Deze wetgeving verplicht financiële marktdeelnemers informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering daarvan. In 2021 heeft het bestuur besloten om te kiezen voor een opt-out (art. 4 SFDR) en de classificatie van de pensioenregeling als "overig" product (art. 6 SFDR) met als reden dat er nog te veel onduidelijkheden en onzekerheden waren inzake de wetgeving en de kosten van uitvoering. Nu deze redenen weggenomen zijn, heeft het bestuur in februari 2023 besloten de opt-out te laten vervallen en de pensioenregeling te classificeren als 'licht groen' (art. 8): een product dat ecologische en/of sociale kenmerken promoot. Over de implementatie wordt uitgebreid op de website van Provisum, [Verantwoord beleggen – Provisum](#) gerapporteerd middels,

- de verklaring over de integratie van duurzaamheidsrisico's in het beleggingsbeleid;
- de precontractuele informatie;
- duurzaamheidsinformatie van de pensioenregeling.

¹ Tot 31.12.2022 is de benchmark MSCI All Countries World Index. Met ingang van 01.01.2023 is dat de MSCI World Index.

Het fonds zal voor het eerst voor 1 juli 2024 rapporteren over de ongunstige effecten d.m.v. een zogenaamde PAI-verklaring. De verplichte template voor artikel 8-producten bij de jaarrekening zal in het jaarverslag over 2023 worden opgenomen. In dit verslag zal in het vervolg geen aandacht meer besteed worden aan de uitwerking van de SFDR omdat het hiervoor genoemde besluit in 2023 is genomen.

3. Governance

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid en laat zich daarbij adviseren door de beleggingscommissie. Deze commissie houdt tevens toezicht op de uitvoering van het beleggingsbeleid. De beleggingscommissie heeft een werkgroep maatschappelijk verantwoord beleggen ingesteld om de commissie te ondersteunen op het terrein van het verantwoord beleggingsbeleid. De werkgroep heeft als taak de beleggingscommissie te adviseren, voorstellen te formuleren op het terrein van het verantwoord beleggen en te assisteren bij het toezicht op de uitvoering van het beleid. Het bestuur stemt wijzigingen van het beleid af met en legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid.

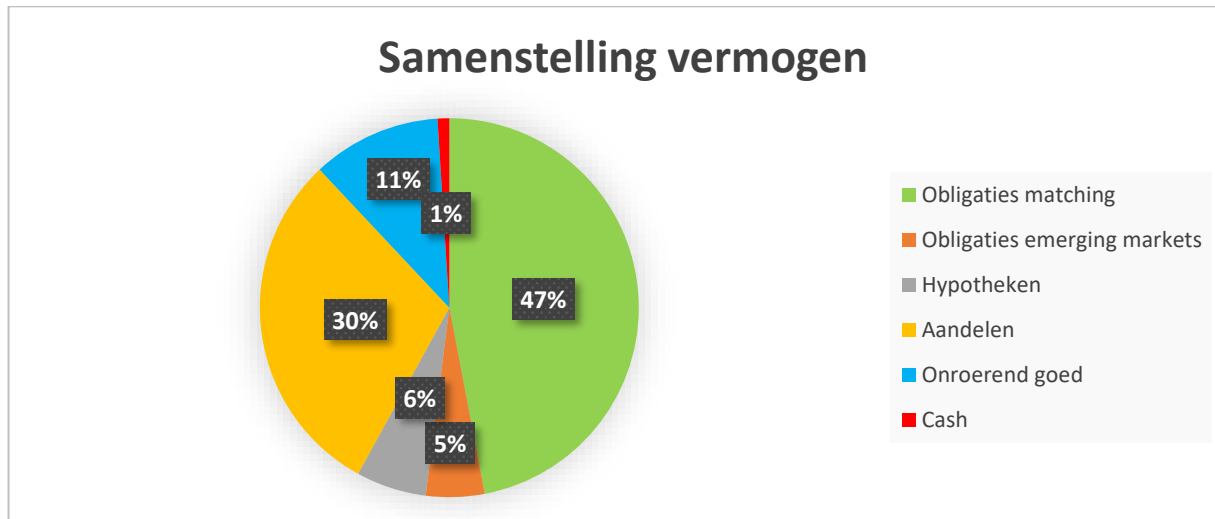
Het fonds maakt gebruik van een vermogensbeheerder, Anthos Fund & Asset Management B.V. (AFAM). In het contract met de vermogensbeheerder zijn afspraken gemaakt over de selectie van de beleggingsmanagers (beleggingsfondsen en mandaat), waarvan MVB-criteria onderdeel uitmaken. De prestaties van de beleggingsmanagers worden jaarlijks beoordeeld op basis van geleverde beleggingsresultaten, kosten en MVB-criteria. De vermogensbeheerder wordt tenminste eenmaal in de drie jaar uitgebreid beoordeeld.

Het bestuur informeert de deelnemers over het gevoerde beleid via de website [Verantwoord beleggen - Provisum](#), het pensioenbericht, het jaarverslag en dit verslag.

4. Beleggingsportefeuille

Per 31 december 2022 was het vermogen als volgt belegd:

De matchingportefeuille dient om het renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken en wordt om deze reden uitsluitend belegd in (semi) staatsobligaties uitgegeven door Nederland, Duitsland en Frankrijk. De obligaties emerging markets worden belegd door middel van beleggingsfondsen. Dit is ook het geval voor hypotheken. De aandelenportefeuille is voor ca. 50% passief belegd via een mandaat en is voor 50% belegd in beleggingsfondsen. Provisum heeft een deel van de onroerend goed portefeuille direct belegd in winkels in Nederland. Deze directe onroerend goed portefeuille wordt afgebouwd ten gunste van het overige onroerend goed dat indirect belegd is via beleggingsfondsen.

Voor de beleggingen ten behoeve van de DC-regelingen (ca. 1% van het totaal van het door het fonds beheerde vermogen) is het beleid van de door Robeco geselecteerde fondsen van toepassing.

5. Beleid maatschappelijk verantwoord beleggen

5.1 Algemeen

Het fonds belegt om een optimaal rendement te behalen voor de deelnemers tegen een aanvaardbaar risico. Het bestuur is ervan overtuigd dat de factor duurzaamheid als onderdeel van MVB van positieve invloed is op het risico-rendementsprofiel van de beleggingen. Ook de deelnemers staan duidelijk positief tegenover maatschappelijk beleggen. Ook de werkgevers vinden duurzaamheid belangrijk en verwachten een gedegen MVB-beleid van het fonds. Een en ander heeft het bestuur vastgelegd in het [MVB-beleid](#) dat op de website is gepubliceerd. Er wordt hier volstaan met een korte samenvatting van de belangrijkste onderdelen en instrumenten van het beleid.

**UNITED NATIONS
GUIDING PRINCIPLES
ON BUSINESS
& HUMAN RIGHTS**

5.2 IMVB-convenant

Het fonds heeft het IMVB-convenant ondertekend. Hiermee committeert het fonds zich aan de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs). In het convenant is afgesproken dat pensioenfondsen handelen conform het ESG-due diligence proces.

Wij verwachten eveneens van de vermogensbeheerder, de beleggingsmanagers en de bedrijven waarin wij beleggen dat zij conform deze internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken.

[5.3 Negatieve impact](#)

Het fonds screent periodiek de aandelenportefeuille op (potentiële) negatieve impact. Het fonds heeft het identificeren van de negatieve impact via AFAM uitbesteed aan Sustainalytics. Die voert de zgn. Global Standards Screening uit: een beoordeling in hoeverre een bedrijf internationale normen en standaarden overtreedt. Wanneer ondernemingen in de beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken, gebruikt het fonds via Sustainalytics zijn invloed om deze impact te voorkomen en/of te mitigeren en herstel en/of verhaal mogelijk te maken. Daarnaast doet Sustainalytics op van tevoren bepaalde producten/sectoren uit hoofde van principiële overwegingen een screening voor uitsluitingen.

[5.4 Thema's](#)

Het fonds wenst aan alle drie de ESG-pijlers, te weten milieu/klimaat (E), sociale verhoudingen (S) en ondernemingsbestuur (G) voldoende aandacht te besteden. Het fonds beschouwt de klimaatuitdagingen als zeer urgent. Hiervoor is beleid ontwikkeld en in hoofdstuk 9 wordt hierover gerapporteerd. De overige thema's dienen nog verder te worden uitgewerkt.

[6. Instrumenten](#)

[6.1 ESG-integratie](#)

[6.1.1 Toetsingscriteria beleggingsfondsen](#)

Provisum belegt voor een groot deel via beleggingsfondsen in aandelen en obligaties. Omdat bij een beleggingsfonds Provisum niet de eigenaar is van de aandelen, is het voor het fonds niet mogelijk om te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en in gesprek te gaan met ondernemingen over hun gevoerde maatschappelijk verantwoord beleid. Provisum heeft daarom 7 criteria opgesteld om de beleggingsfondsen te toetsen op hun verantwoorde beleggingsbeleid. AFAM voert regelmatig overleg met de managers van de beleggingsfondsen om verbeteringen in het beleid (strategie en proces) en in de rapportages aan te brengen met als doel om zo transparant mogelijk te communiceren.

[6.1.2 Scorecards AFAM](#)

Voor het selectie- en monitoringproces gebruikt AFAM een ESG-scorecard. Van iedere fondsmanager wordt de ESG-integratie in het beleggingsproces, actief aandeelhouderschap en monitoring en verslaglegging in kaart gebracht en wordt een score toegekend aan de manager. Er wordt de volgende classificaties gehanteerd, 'laggards', 'novices', 'professionals' en 'leaders'. Fondsen die worden beoordeeld als 'professional' of als 'leader' presteren in lijn met de principes van de Verenigde Naties. Deze fondsen beschikken over een degelijk governance-beleid, duidelijke klimaatverslaggeving en -toezeggingen en een goed ontwikkelde aanpak op het gebied van actief aandeelhouderschap.

IMPACT MANAGEMENT PLATFORM

Daarnaast beoordeelt AFAM de impactdoelstellingen van de fondsen waarin wordt belegd op basis van het raamwerk van het Impact Management Project (IMP), [Impact Management Platform – Manage sustainability impacts](#)

Er wordt gebruik gemaakt van de volgende classificaties, beleggingsfondsen die:

- (mogelijk) schade veroorzaken;
- schade voorkomen;
- positief bijdragen aan de maatschappij;
- positief bijdragen aan oplossingen.

6.2. Uitsluitingen

Het fonds hanteert de volgende uitsluitingen voor ondernemingen:

- die betrokken zijn bij de productie en/of handel in controversiële wapens;
- die betrokken zijn bij tabak, pornografie, gokken, palmolie en verkoop van wapens aan burgers;
- die actief zijn in de fossiele sectoren arctic olie, olie uit teerzand en steenkool;
- die op grove wijze de algemeen geldende principes inzake mensenrechten, arbeid, milieu en anticorruptie van het UN Global Compact schenden;
- die betrokken zijn bij ernstige incidenten en gebeurtenissen;
- waarmee geen voortgang wordt geboekt in een engagementtraject.

Daarnaast worden staatsobligaties van landen uitgesloten die het onderwerp zijn van sancties van de EU tegen de centrale overheid zodanig dat er sprake is van een wapenembargo. Voor meer details van de uitsluitingen wordt verwezen naar bijlage 1.

Elk half jaar wordt een uitsluitingslijst opgesteld, waarmee de passief belegde portefeuille in lijn wordt gebracht. De beleggingsfondsen worden eenmaal per jaar gescreend op basis van de uitsluitingslijst. Indien een fonds meer dan de benchmark (de MSCI World Index) is belegd in een uitgesloten categorie, zal Provisum met AFAM in overleg treden over eventueel te nemen acties, inclusief een mogelijke beëindiging van de investering in het fonds.

6.3. Stemmen en engagement via State Street

Op aandeelhoudersvergaderingen kan gebruik worden gemaakt van het recht om te stemmen. Bij engagement gaat een fonds in gesprek met de top van een onderneming om het bedrijf aan te sporen aanpassingen in de strategie of governance door te voeren teneinde meer maatschappelijk verantwoord te opereren.

Beide instrumenten zijn alleen mogelijk wanneer een pensioenfonds de aandelen in bezit heeft (mandaat bij State Street) en niet in het geval van beleggingsfondsen. Provisum gaat niet zelf de hele wereld over om te stemmen en gesprekken te voeren, maar laat dit uitvoeren door State Street. Provisum heeft zich hiervoor aangesloten bij het stem-en engagementbeleid van State Street, [Asset Stewardship | SSGA](#), zie ook [Stewardship-verslag over 2022](#).

6.4. Engagement via Sustainalytics

Het fonds heeft ervoor gekozen om naast de hiervoor beschreven engagementactiviteiten een "eigen" engagement provider, Sustainalytics, in te zetten om de engagement activiteiten meer kracht bij te zetten (zowel met ondernemingen in het directe mandaat als met ondernemingen in de beleggingsfondsen).

Provisum heeft drie engagementprogramma's omarmd:

- Global Standards-engagement – dit betreft gesprekken met bedrijven over de negatieve impact en mogelijke of daadwerkelijke schendingen van de Global Compact-normen van de VN en de thematische hoofdstukken van de OESO-richtlijnen;
- Engagement met betrekking tot materiële risico's – gericht op hoog risico bedrijven wat betreft alle ESG-onderwerpen;
- Thematische engagementprogramma's – gericht op het verbeteren van de impact van bedrijven middels engagement en op specifieke thema's.

[6.5. Hypotheken](#)

Het fonds investeert in hypotheken via een beleggingsfonds. Het voeren van een eigen beleggingsbeleid is niet mogelijk. Het fonds hanteert daarom een tweetal algemene criteria voor beleggingen in het hypotheekfonds.

[6.6. Groene obligaties](#)

Groene obligaties zijn leningen aan de overheid waarbij het geleende geld geïnvesteerd is in projecten die bijdragen aan een beter klimaat. AFAM heeft de mogelijkheid om in groene obligaties te beleggen met een maximum van 20% en een minimum van 10%.

[6.7. Impact beleggen](#)

Bij impact beleggen wordt niet alleen een financieel rendement, maar ook bepaalde vormen van maatschappelijk rendement nagestreefd. Het fonds voert (nog) geen beleid inzake impact beleggen. Wel is een klein deel van de aandelenportefeuille in impactfondsen belegd. Voor de classificatie als impact beleggingsfonds wordt een combinatie van criteria van AFAM zelf en van Impact Management Project (IMP) gehanteerd.

G R E S B[®]

[6.8. Onroerend goed](#)

De onroerend goedbeleggingsfondsen worden ook getoetst op een tweetal toetsingscriteria. Met name de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) is hier van belang.

[7. Klimaat](#)

[7.1. Voetprint](#)

Provisum wil stapsgewijs de CO₂-uitstoot verminderen. Het fonds heeft de Commitment van de financiële sector aan het Klimaatakkoord niet ondertekend. Omdat AFAM zich hieraan wel heeft gecommitteerd is het fonds wel "indirect" betrokken bij het Klimaatakkoord.

MSCI meet voor het fonds de CO²-voetprint van de aandelenportefeuille van Provisum op basis van de PCAF-methodologie. Hierbij wordt scope 1, de directe CO²-uitstoot en scope 2, de indirecte uitstoot in aanmerking genomen. Om de CO²-uitstoot te meten worden twee maatstaven gehanteerd, de hoeveelheid kilo tonnen (1.000) CO²-uitstoot van de portefeuille en de hoeveelheid CO²-uitstoot per miljoen belegde euro's (voor uitleg van de begrippen, zie bijlage 2).

Via het lidmaatschap van GRESB kan er worden beschikt over de gegevens van de onroerend goed fondsen die verslag doen van hun CO²-uitstoot.

[7.2. Klimatrisico's](#)

Om inzicht te verkrijgen over klimatrisico's maakt het fonds gebruik van een aantal middelen. Deze worden hieronder toegelicht.

[7.2.1 ALM-studie](#)

Als onderdeel van de ALM-studie zijn in 2021 de transitierisico's onder de loep genomen. Het transitierisico betreft de mogelijke negatieve gevolgen van de overgang naar een duurzame economie. Als basis dienden de vier scenario's van DNB.

[7.2.2 Scenario-analyse AFAM](#)

AFAM maakt gebruik van een model om inzicht te geven in hoe klimaatverandering effect kan hebben op bedrijfswaarderingen in 3 scenario's in de komende 15 jaar, een opwarming van de aarde ten opzichte van het pre-industriële niveau van 1,5 graden, 2,0 graden en 2,0 graden-laet in actie. Daarnaast wordt het fysieke risico van een agressief weersveranderingsscenario in kaart gebracht. Op dit moment is het model alleen toe te passen voor aandelenbeleggingen.

[7.2.3 Carbon Transition Risk-beoordelingskader](#)

AFAM heeft met gegevens van MSCI een Carbon Transition Risk-beoordelingskader opgesteld. Dit kader stelt vast welke bedrijven potentiële winnaars en verliezers in de verschillende sectoren zijn door de mate en het management van de risico's en kansen van bedrijven vast te stellen in relatie tot de transitie naar een koolstofarme economie. Er worden vijf categorieën gehanteerd (zie bijlage 3 voor een nadere toelichting). De twee uitersten zijn aan de ene kant van het spectrum de potentieel "gestrande activa" en aan de andere kant de categorie "oplossingen".

8. Resultaten van het gevoerde beleid, algemeen

8.1 Toetsingscriteria beleggingsfondsen

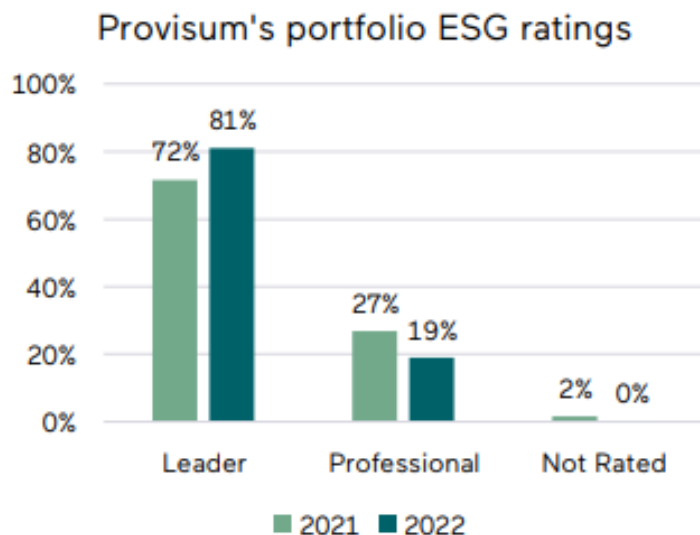
Beoordelingscriteria	Aandelen	
	2021	2022
Jaar		
Aantal managers	15	18
Ondertekenaars van de UN PRI	15	18
Een eigen beleid voor verantwoord beleggen	15	18
OESO-richtlijnen en UNGP	N.v.t.	11
Uitsluitingsbeleid voor controversiële wapens	14	17
Stembeleid	15	17
Engagementbeleid	15	18

Er wordt voor de aandelenportefeuille gebruik gemaakt van 17 fondsmanagers en 1 manager voor het mandaat. De score op de door het fonds opgestelde criteria is nog niet 100%. Daar waar nog niet volledig voldaan wordt aan de criteria blijft AFAM in gesprek met de managers om verbeteringen aan te brengen. Het criterium dat de OESO- en UNGP-richtlijnen in het beleid dienen te zijn opgenomen is nieuw. Zeven managers hebben deze richtlijnen nog niet expliciet geïntegreerd in hun beleid, maar zij hebben wel allemaal een beleggingsproces waarbij gescreend wordt op onder andere materiele risico's, de controversie-scores van de UN Global Compact, sanctielijsten en negatieve berichtgeving in de media.

Beoordelingscriteria	Obligaties	
	2021	2022
Jaar		
Aantal managers	5	7
Ondertekenaars van de UN PRI	5	7
Een eigen beleid voor verantwoord beleggen	5	6
Uitsluitingsbeleid gesanctioneerde landen	0	0

Bovenstaande criteria betreffen de portefeuille obligaties Emerging Markets. Het beleggingsfonds dat geen eigen beleid voor verantwoord beleggen voert, is een passief fonds dat een index volgt en niet kan afwijken van de benchmark. Geen van de fondsen heeft een uitsluitingsbeleid gesanctioneerde landen, echter uit het overzicht in hoofdstuk 8.3 blijkt dat er de facto bijna niet in deze landen wordt belegd.

8.2 Scorecards AFAM

Alle aandelenfondsen behoren tot de categorie 'Leader' resp. 'Professional'. De onderlinge verhouding is in 2022 in positieve zin verbeterd.

IMP-scores:		
	2021	2022
(mogelijk) Schade veroorzaken	1%	6%
Schade te voorkomen	91%	72%
Positief bijdragen aan de maatschappij	3%	18%
Positief bijdragen aan oplossingen	5%	4%

De verbetering van de laatste 2 scores wordt veroorzaakt door de toevoeging van 3 aandelenbeleggingsfondsen met een hoge IMP-score. De toename van de score "(mogelijke) schade veroorzaken" is het gevolg van de verschuivingen binnen de obligatieportefeuilles en aanpassingen van de ratings.

8.3 Uitsluitingen

De screening door Sustainalytics heeft geleid tot een uitsluitingslijst van 355 entiteiten. Voor de lijst van uitgesloten ondernemingen wordt verwezen naar [Uitsluitingen - Provisum](#).

De resultaten van de screening 2022 (2021) zijn als volgt:

Uitsluitingen:					
	Aandelen		ACWI	Obligaties	
	2021	2022	2022	2021	2022
Controversiële wapens	0,13%	0,25%	1,79%		
Schenders van de Global Compact	0,04%	0,30%	1,75%		
Steenkool*	-	0,02%	0,88%		
Gokken	0,02%	0,13%	0,36%		
Tabak	0,04%	0,01%	0,71%		
Pornografie	0,00%	0,00%	0,00%		
Olie- en gaswinning Noordpool incl. teerzanden*	-	0,01%	0,29%		
Handvuurwapens*	-	0,00%	0,00%		
Palmolie*	0,00%	0,00%	0,06%		
Geen engagement meer*	-	0,00%	0,09%		
Categorie 5-controverses*	-	0,11%	0,21%		
Landen waaraan sancties zijn opgelegd door de EU	-			5,70%	0,05%
* nieuwe uitsluitingen 2022					

Het mandaat State Street is momenteel zo opgezet dat er niet direct in opkomende markten wordt belegd, maar via een MSCI-EM-futures-contract. Op dit gedeelte (11,09%) is de uitsluitingslijst niet van toepassing.

Zowel het aandeel in controversiële wapens als in schenders van de global compact is gestegen. Het betreft vier beleggingsfondsen, die hierop zullen worden aangesproken. De afname van het aandeel in uitgesloten landen wordt met name veroorzaakt doordat de Russische staatsobligaties verkocht zijn in verband met de oorlog in Oekraïne.

[8.4 Stemmen en engagement](#) [Passieve aandelenportefeuille](#)

In 2022 is State Street met 956 bedrijven het gesprek aangegaan,

- met 331 bedrijven vond engagement plaats over milieukwesties, zoals klimaatverandering;
- met 386 bedrijven vond engagement plaats over maatschappelijke kwesties, zoals werkomstandigheden en corruptie;
- met 631 bedrijven vond engagement plaats over governance kwesties, zoals de beloning van bestuurders.

Deze gesprekken vonden plaats bij bedrijven over de hele wereld, maar met name in de VS (64%) en in Europa (21%).

[Actieve aandelenportefeuille](#)

Alle beleggingsmanagers doen verslag van de ontwikkelingen op het vlak van hun engagement en stemresultaten, echter wel met verschillende meetmethodes, verschillen in reikwijdte (bedrijfsniveau vs. fondsniveau) en verslagperiodes. Dit levert de uitdaging op om alle

rapporten samen te voegen en de totale impact goed in kaart te brengen. Om deze reden is besloten om de van de fondsmanagers ontvangen engagement- en stemgedrag resultaten niet te consolideren. AFAM is voortdurend in gesprek met de fondsmanagers om de verslaglegging te verbeteren en ervoor te zorgen dat de verslagen specifiek genoeg zijn, zodat de behaalde resultaten in de toekomst beter kunnen worden samengevoegd en vergeleken.

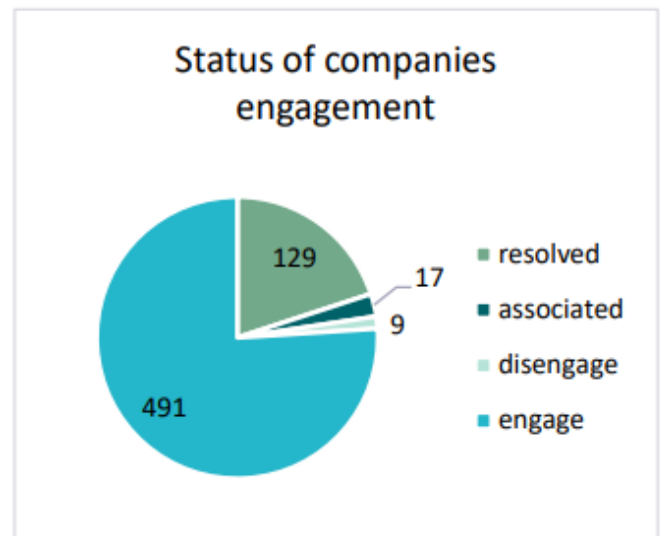
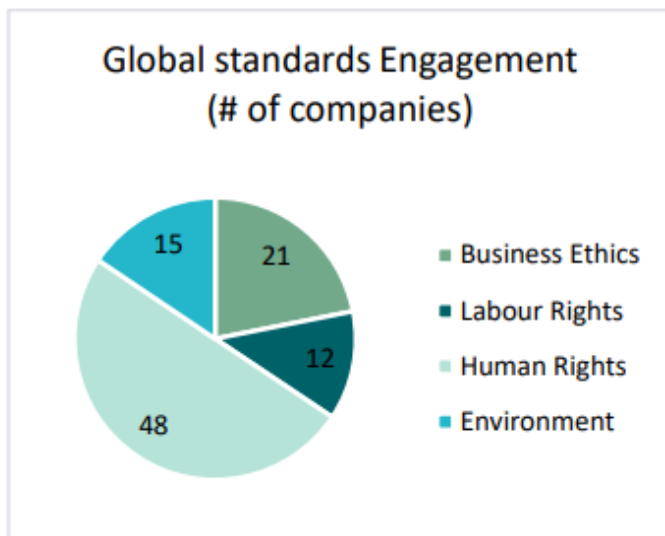
8.5 Engagement via Sustainalytics

In 2021 is gestart met het afnemen van de engagementdiensten van Sustainalytics met de bedoeling om de invloed op bedrijven uit te oefenen om potentiële negatieve effecten van onze beleggingen te voorkomen en te verkleinen in overeenstemming met het IMVB-convenant.

Provisum heeft drie engagementprogramma's van Sustainalytics omarmd:

- Global Standards-engagement – dit betreft gesprekken met bedrijven over de negatieve impact en mogelijke of daadwerkelijke schendingen van de Global Compact-normen van de VN en de thematische hoofdstukken van de OESO-richtlijnen.

Sustainalytics voert engagement uit bij 8% van de bedrijven in de aandelen- én obligatieportefeuilles van Provisum. Op 31 december 2022 had Sustainalytics 636 bedrijven in het engagementprogramma, waarvan 492 bedrijven onderdeel zijn van de aandelenportefeuille van Provisum. Dit is ca. 10-15% van het aandelen universum is. De engagement van Sustainalytics is vanuit een bredere visie positief voor Provisum, omdat deze bedrijven, zelfs als we daar nu geen positie in hebben, mogelijk in de toekomst wel onderdeel kunnen zijn van onze portefeuille. Daarnaast dragen de inspanningen van Sustainalytics bij aan het verhogen van sector brede standaarden.

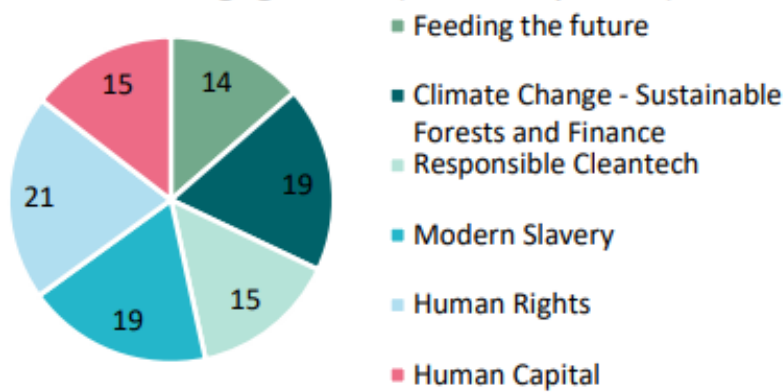
Bovenstaande grafieken geven weer wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarover Sustainalytics in engagement treedt met bedrijven en de status van de engagementactiviteiten.

- Engagement met betrekking tot materiële risico's – gericht op hoog-risicobedrijven wat betreft alle ESG-onderwerpen.

Er werd per ultimo 2022 met 292 ondernemingen gesprekken gevoerd over materiele risico's. Het betreft een groot scala aan onderwerpen. De belangrijkste zijn corporate product en governance, corruptie en bedrijfsethiek, de uitstoot van broeikasgassen, biodiversiteit, landgebruik, afval en ESG-informatieverschaffing.

- Thematische engagementprogramma's – is gericht op het verbeteren van de impact van bedrijven middels engagement en op specifieke thema's.

Thematic engagement (# of companies)

Het bovenstaande plaatje geeft de zes thema's weer waar Provisum zich op richt: toekomstige voedselvoorziening, duurzame bebossing - financiering - klimaatverandering, verantwoorde clean technology (bedrijven welke bijdragen aan een schoner milieu), moderne slavernij, het verbeteren van de mensenrechten, human capital en de toekomst van het arbeidsproces met vermelding van het aantal bedrijven waarmee over deze thema's wordt gesproken.

[8.6. Impact beleggen](#)

Van de actieve aandelenportefeuille is 13,2% belegd in impact fondsen.

[8.7 Hypotheken](#)

Het hypothekenfonds waarin Provisum is belegd voldoet aan de twee criteria, namelijk:

- De beleggingsmanager heeft de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI) verklaring ondertekend,
- De beleggingsmanager heeft een verantwoord beleggingsbeleid waarbij de nadruk ligt op verduurzaming van woningen en CO²-uitstoot.

[8.8. Groene obligaties](#)

Van de matching portefeuille (staatsobligaties Nederland, Duitsland en Frankrijk) is 16% belegd in groene obligaties. Voor deze categorie geldt een bandbreedte van 10-20%.

[8.9. Onroerend goed](#)

In onderstaand overzicht is weergegeven in hoeverre de vastgoedfondsen voldoen aan de gestelde criteria.

Beoordelingscriteria Vastgoed			
Jaar		2021	2022
Aantal managers		3	3
Ondertekenaars van de UN PRI		2	2
Een eigen beleid voor verantwoord beleggen		<i>Niet gemeld</i>	3
GRESB-beoordeling	3 sterren	0	0
	4 sterren	1	0
	5 sterren	2	3
Total GRESB score		90	89

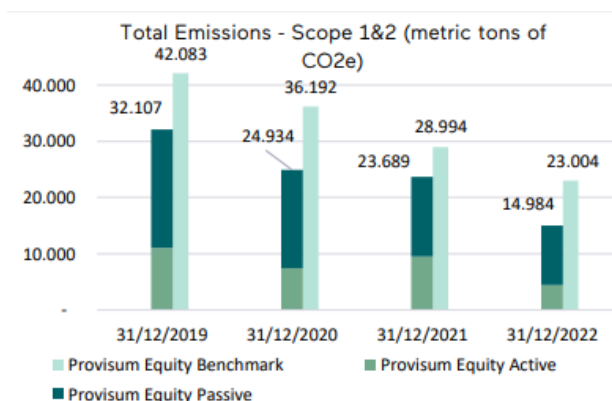
Alle vastgoedfondsen van Provisum behaalden in 2022 een goede GRESB-beoordeling. De drie fondsen kregen de hoogste rating, een rating van 5 sterren. De score van de gehele portefeuille was 90 (maximum 100), waarmee het de 'Green Star'-erkenning verkreeg, de hoogste erkenning, en komt hiermee op de 6^e plaats van de 168 portefeuillebeoordelingen.

9. Resultaten van het gevoerde beleid, klimaat

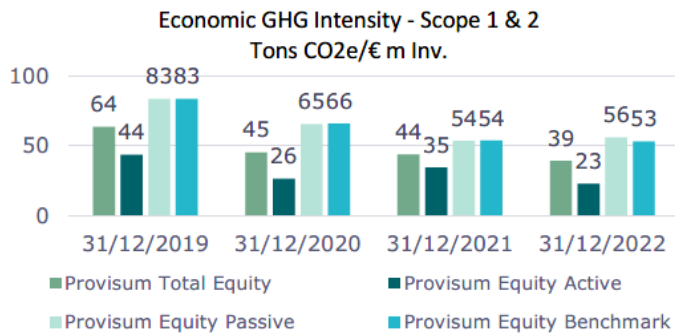
9.1 CO²-uitstoot

De resultaten van de meting worden vergeleken met de door het fonds gehanteerde benchmark, de MSCI All Countries World Index (ACWI) minus uitsluitingen. De resultaten waren in 2022 als volgt.

Aandelen

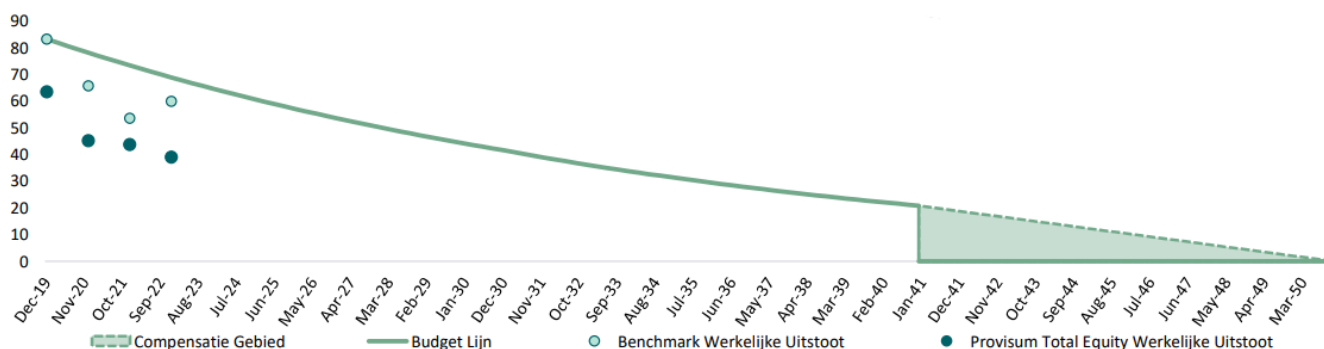

Uit deze grafiek blijkt dat de dalende trend van de absolute uitstoot zowel van de portefeuille als van de benchmark zich ook in 2022 zich heeft voortgezet. Het relatieve verschil ten opzichte van de benchmark is met 35% minder uitstoot duidelijk groter dan voorgaande jaren.

De economische CO²-intensiteit van de aandelenportefeuille is met een uitstoot van 39 ton duidelijk lager dan die van de benchmark, 53 ton. Het relatieve verschil ten opzichte van de benchmark is iets toegenomen, waarmee in 2022 aan de doelstelling van het fonds wordt gedaan, stapsgewijs de CO²-uitstoot verminderen waarbij jaarlijks wordt gestreefd naar een grotere vermindering van de CO²-intensiteit dan de benchmark. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de aandelen Emerging Markets in de passieve portefeuille middels een derivaat zijn belegd, waardoor de fossiele uitsluitingen voor dit deel van de portefeuille niet toegepast kunnen worden. Duidelijk is dat de actieve portefeuille de laagste uitstoot heeft, waaruit blijkt dat de actieve aanpak zich wat betreft de uitstoot uitbetaalt.

Bij de interpretatie van de metingen is betrouwbaarheid heel belangrijk. Van niet alle onderliggende beleggingen is de uitstoot bekend. De cijfers voor 2019 en 2020 voor Scope 1 & 2 zijn nu relatief betrouwbaar en worden grotendeels gebaseerd op gerapporteerde cijfers uit de betreffende jaren (ruim 85%). De Scope 1- & 2-cijfers voor 2021 betreffen voor een aanzienlijk deel nog schattingen, een kleine 70%. Als er meer actuele cijfers worden ontvangen, worden de emissies geactualiseerd. De cijfers voor 2022 zijn op dit moment volledig gebaseerd op cijfers van 2021 of op schattingen, dus de emissie cijfers kunnen komend jaar nog aanzienlijk worden aangepast.

De voorgaande grafiek geeft de ontwikkeling van de uitstoot van de totale aandelenportefeuille (actief en passief) weer ten opzichte van het pad naar een klimaat neutrale portefeuille. Hierbij wordt opgemerkt dat:

- dit pad een aanpak volgt op basis van de benchmark, de MSCI ACWI minus uitsluitingen.
- de jaarlijkse budgetlijn is gebaseerd op het gekozen uitgangspunt in 2019, met als richting een verlaging van 50% in 2030, nog eens een verlaging van 50% in 2040, en daarna een verdere daling naar klimaatneutraliteit. Het groen ingekleurde vlak tot slot geeft aan dat de aanpak een mogelijke compensatie toestaat om de resterende uitstoot tussen 2040 en 2050

goed te maken. De gedachte hierachter is dat het pad van het Parijsakkoord toestaat dat energieneutraliteit pas in 2050 wordt bereikt. Het budget is dat van AFAM en niet van het fonds. Provisum heeft hiervoor geen doelstelling in het beleid opgenomen.

Uit de cijfers blijkt dat de ontwikkeling van de uitstoot van de aandelenbeleggingen tot nu toe zich voorspoedig ontwikkelt. Ook is zichtbaar dat de aandelenbeleggingen van het fonds het ten opzichte van de benchmark (MSCI ACWI minus uitsluitingen) veel beter doen. Dit is duidelijk niet alleen maar een algemene marktontwikkeling.

[Onroerend goed](#)

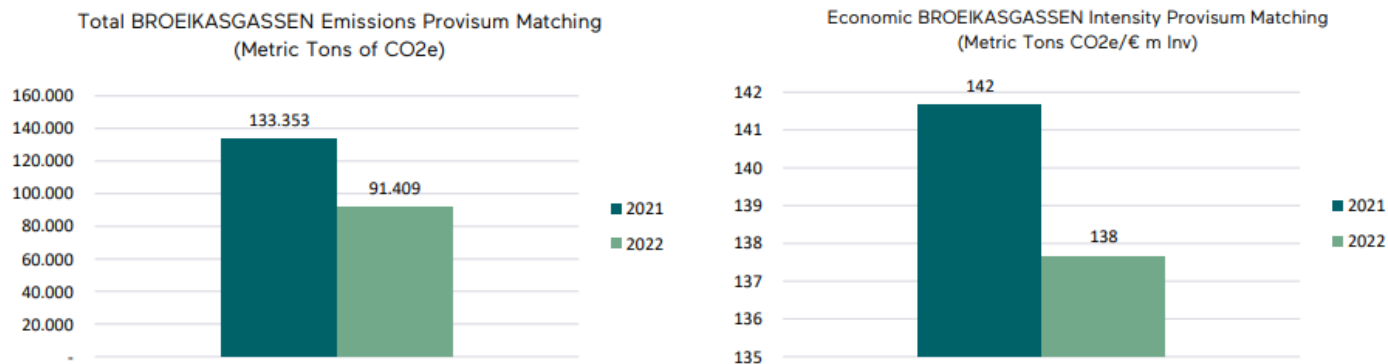
De CO²-uitstoot van indirecte onroerendgoedportefeuille is als volgt:

Indirect vastgoed van Provisum	2022	2021
Totale uitstoot in tCO ₂ e	806,83	919,00
Per belegde miljoen	8,44	11,75
Dekking	92%	91%

In vergelijking met voorgaand jaar is de uitstoot van 2022 gedaald: per belegd miljoen euro was de CO²-uitstoot in 2021 11,75 ton ten opzichte van 8,44 ton in 2022.

In vastgoed zijn er minder data beschikbaar, hoewel alle fondsen in de portefeuille van Provisum verslag uitbrengen van hun CO²-uitstoot. Via het lidmaatschap van GRESB van AFAM heeft Provisum beschikking over de gegevens van fondsen die verslag doen van hun CO²-uitstoot. Als deze informatie niet beschikbaar is, heeft AFAM de gemiddelde CO²-uitstoot genomen van het deel van de portefeuille waar wel rapportages over zijn.

[Matching portefeuille](#)

Voor het eerst heeft AFAM ook uitstootschattingen berekend voor staatsobligaties in de matchingportefeuille van Provisum op basis van de nieuwe en recent gepubliceerde PCAF-richtlijnen. Deze zijn te zien in bovenstaande staafdiagrammen. Het is hierbij van belang op te merken dat uitstoot van staatsobligaties altijd los moet worden gezien van de uitstoot van bedrijven en vastgoed, omdat de uitstoot van landen de uitstoot betreft van de gehele economie van het land. In 2022 is de uitstoot zowel in absolute zin als relatief flink verbeterd.

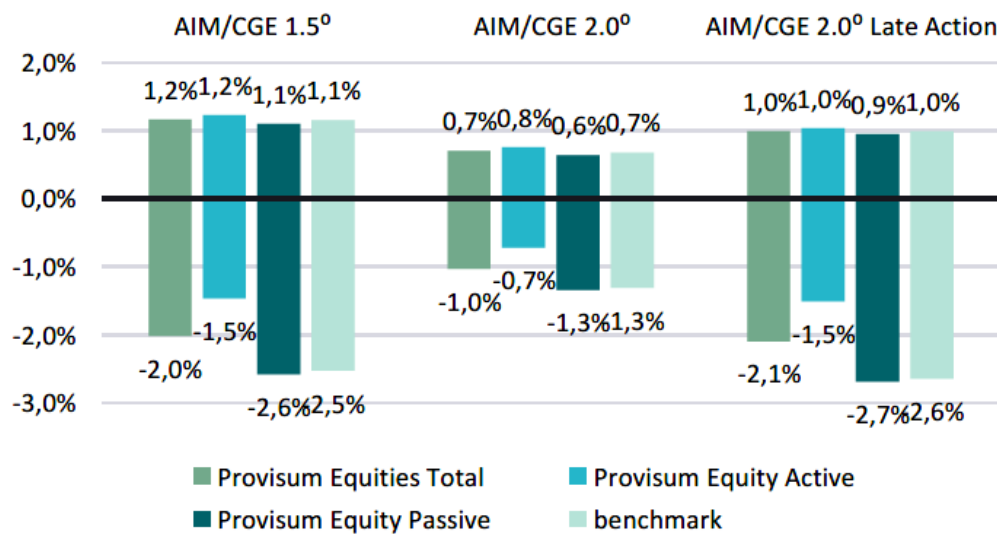
[9.2 Klimaatrisico's](#)

[ALM-studie 2021](#)

Het resultaat van de ALM-studie op basis van de vier energie transitie scenario's van DNB met een 5-jaar horizon was een daling van de dekkingsgraad met maximaal 12%-punten als gevolg van de klimaattransitierisico's. Dit is aanzienlijk minder dan in een aantal slecht weer scenario's die in de ALM-studie voor de vaststelling van de strategische asset allocatie zijn gebruikt.

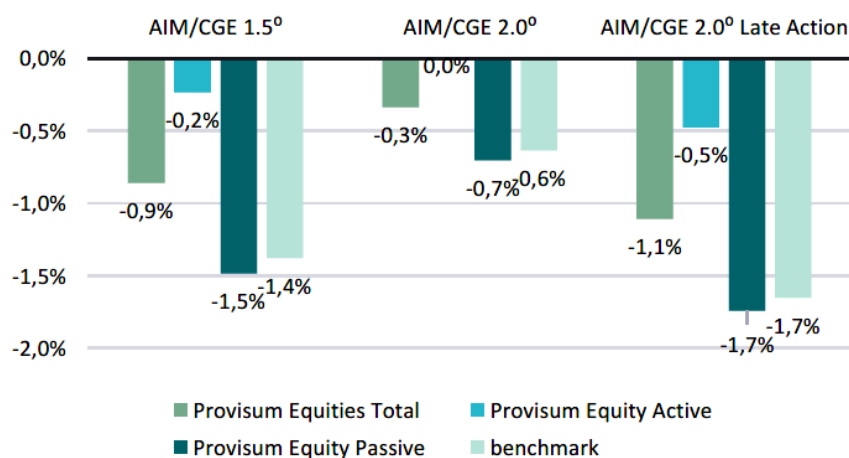
Scenario- analyse AFAM

In onderstaande staafdiagram wordt voor de 3 scenario's, de opwarming van de aarde ten opzichte van het pre-industriële niveau van 1,5 graden, 2,0 graden en 2 graden-laet in actie over een periode van 15 jaar het cumulatieve transitierisico getoond. Dit risico wordt opgesplitst in beleidsrisico (onder de x-as) en technologische kansen (oplossingen) (boven de x-as).

De verschillen tussen de technologische kansen in de verschillende niveaus zijn verwaarloosbaar. Het beleidsrisico laat zien waar de grote verschillen zitten als het gaat over het totale transitierisico. Het scenario 2°C- 'in late action' is duidelijk het scenario met de slechtste resultaten en heeft de grootste impact op de waarde van de portefeuille, kansen 1% minus risico's -2,1% = -1,1%. De totale aandelenbeleggingen bevatten een kleiner risico dan de benchmark. Dit is volledig toe te schrijven aan het lage risico voor de actieve portefeuille. De passieve portefeuille (-1,8%) heeft een iets hoger risico dan de benchmark (-1,6%). Dit laatste wordt met name veroorzaakt doordat de laatste klimaat-uitsluitingen in de benchmark nog niet konden worden geïmplementeerd in de passieve portefeuille omdat de aandelen Emerging Markets middels een derivaat zijn belegd.

Behalve transitierisico is er ook het fysieke risico. In de onderstaande grafiek is het totale ingeschatte fysieke risico van een agressief weersveranderingsscenario weergegeven.

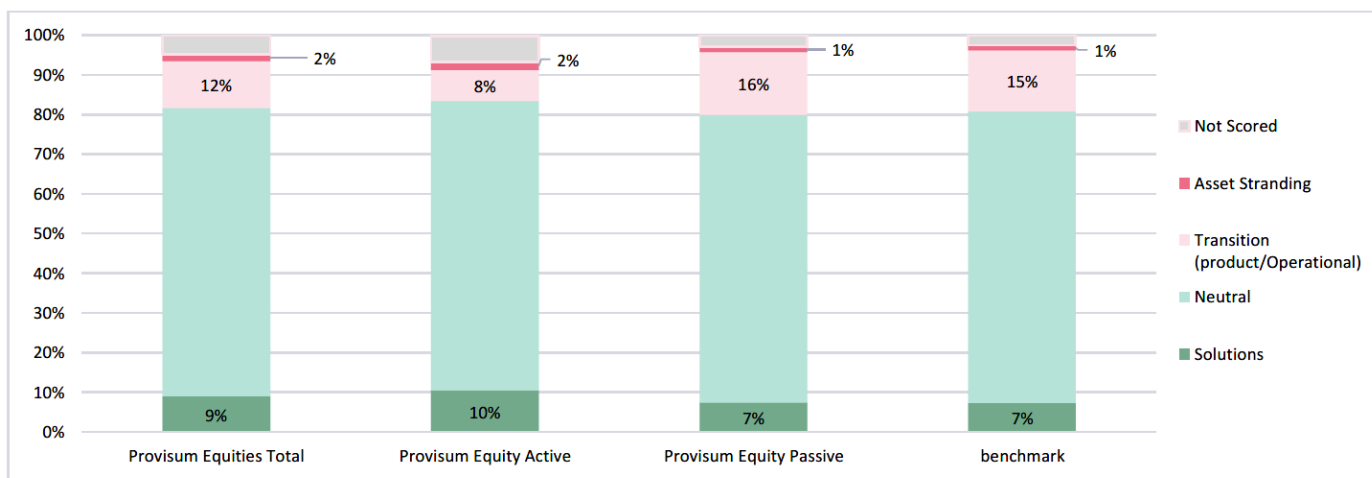

De verschillende portefeuilles ontlopen elkaar niet significant wat betreft een mogelijke afwaardering. De risico's worden iets beter beheerd in de actieve portefeuille. Een nadere analyse leert dat,

- 'extreme hitte' en 'lage rivierstanden' (een zeer lage waterstand in rivieren tijdens langdurige periodes van droogte) de twee scenario's zijn, die de grootste risico's met zich meebrengen;
- de klimaatkosten zich concentreren in de sectoren energie, industrie en transport. Deze sectoren hebben ook de meeste mogelijkheden om innovatieve technologie voor klimaat oplossingen en veranderende bedrijfsmodellen te ontwikkelen. Er zijn grote verschillen in klimaatkosten tussen bedrijven in dezelfde sector. Dit biedt ruimte voor actief beheer.

Carbon Transition Risk-beoordelingskader

In onderstaande grafiek staat de spreiding van de aandelenportefeuilles en van de benchmark over de verschillende categorieën van het MSCI-Carbon Transition Risk-kader.

BROEIKASGASSEN-maatstaven ©2022 MSCI ESG Research LLC. Met toestemming overgenomen.

De aandelenportefeuille van Provisum heeft een iets grotere positie dan de benchmark (MSCI ACWI minus uitsluitingen) in beleggingen die worden geclassificeerd als oplossingen, en mindere posities in de risicovolle categorieën van bedrijven die een product- en operationele transitie moeten doormaken of waarvan wordt voorzien dat zij een gestrand actief zullen worden. Veruit de grootste categorie is de neutrale, een beperkte blootstelling door een laag broeikasgassen-transitierisico. De afwijkingen ten opzichte van de benchmark (MSCI ACWI minus uitsluitingen) zijn met name het gevolg van beleggingen in de actieve portefeuille.

10. Disclaimers

Disclaimer Provisum

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport. Echter voor onjuistheden en onvolledigheden met betrekking tot de informatievoorziening, op welke grond dan ook, kunnen de aanleverende partijen, het pensioenfonds en de samenstellers van het rapport op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. Geen enkele aansprakelijkheid wordt aanvaard.

Disclaimer Anthos Fund & Asset Management

Dit document wordt uitsluitend verstrekt op vertrouwelijke basis voor informatie- en discussiedoeleinden en vormt geen aanbod, marketing of uitnodiging in welk rechtsgebied dan ook. Het is samengesteld door Anthos Fund & Asset Management B.V. ('Anthos') en mag niet worden vermenigvuldigd of verspreid aan anderen zonder de voorafgaande schriftelijke instemming van Anthos. Anthos (KvK-nummer 34258108) heeft een vergunning van de Nederlandse Autoriteit Financiële Markten. Dit document is uitsluitend bedoeld voor professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht of personen die gemachtigd zijn dergelijke informatie te ontvangen op grond van andere toepasselijke wet- en regelgeving. Dit document is niet bedoeld voor personen in rechtsgebieden waar (op basis van de nationaliteit, verblijfplaats van die persoon of anderszins) het aanbieden van buitenlandse financiële diensten niet is toegestaan, zoals burgers en ingezetenen van de VS, of waar de diensten van Anthos niet beschikbaar zijn. Anthos heeft geen registratie of andere kennisgevingen gedaan aan de bevoegde wetgevende autoriteiten in relatie tot dit document. Mening en informatie opgenomen in dit document vormen op geen enkele wijze een uitnodiging, aanbod of aanbeveling om een effect te kopen, verkopen of hier afstand van te doen, of om een transactie aan te gaan of om een beleggingsadvies of -dienst te verlenen. Een persoon moet voorafgaand aan het doen van een belegging in een product van Anthos zorgvuldig de beschikbare juridische documentatie lezen die door Anthos is opgesteld. Hoewel Anthos streeft om juiste, complete en actuele informatie te verschaffen, afkomstig van betrouwbare bronnen, wordt er geen (directe of indirecte) garantie of verklaring afgegeven over de juistheid of volledigheid van deze informatie. De waarde van beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. De weergegeven scenario's zijn een schatting van het toekomstige rendement op basis van gegevens uit het verleden, en geven geen exacte indicatie. Uw rendement hangt af van hoe de markt presteert en hoe lang u de belegging/het product aanhoudt.

Disclaimer Sustainalytics

Copyright © (2023) Sustainalytics. All rights reserved.

This report contains information developed by Sustainalytics. Such information and data are proprietary of Sustainalytics and/or its third parties suppliers (Third Party Data) and are provided for informational purposes only. They do not constitute an endorsement of any product or project, nor an investment advice and are not warranted to be complete, timely, accurate or suitable for a particular purpose. Their use is subject to conditions available at <https://www.sustainalytics.com/legal-disclaimers>

Disclaimer MSCI

Certain information ©2023 MSCI ESG Research LLC. Reproduced by permission.

Although Provisum's information providers, including without limitation, MSCI ESG Research LLC and its affiliates (the "ESG Parties"), obtain information (the "Information") from sources they consider reliable, none of the ESG Parties warrants or guarantees the originality, accuracy and/or completeness, of any data herein and expressly disclaim all express or implied warranties, including those of merchantability and fitness for a particular purpose. The Information may only be used for your internal use, may not be reproduced or disseminated in any form and may not be used as a basis for, or a component of, any financial instruments or products or indices. Further, none of the Information can in and of itself be used to determine which securities to buy or sell or when to buy or sell them. None of the ESG Parties shall have any liability for any errors or omissions in connection with any data herein, or any liability for any direct, indirect, special, punitive, consequential or any other damages (including lost profits) even if notified of the possibility of such damages.

Bijlage 1 Uitsluitingen

De volgende typen directe beleggingen in ondernemingen worden uitgesloten:

a. Controversiële wapens: Provisum sluit ondernemingen uit die direct betrokken zijn bij de productie van en/of handel van wapens waarvan het gebruik leidt tot schending van fundamentele mensenrechten. Ook sluit Provisum ondernemingen uit die indirect door een eigendom van meer dan 10% of via een dochteronderneming of het moederbedrijf betrokken zijn bij de productie van en/of handel van wapens. Het betreft binnen deze controversiële wapens de volgende categorieën inclusief de van toepassing zijnde conventies of internationale verdragen waarmee de categorie is verboden of aan banden is gelegd:

- Antipersoonsmijnen: Anti-Personnel Mine Ban Convention (1999)
- Biologische wapens: Biological and Toxin Weapons Convention (1972)
- Chemische wapens: The Chemical Weapons Convention (1997)
- Clustermunitie: Convention on Cluster Munitions (2008)
- Munitie met verarmd uranium: geen conventie van toepassing
- Nucleaire wapens: Non-proliferation Treaty (1968)
- Witte fosfor wapens: geen conventie van toepassing is.

Betrokkenheid wordt mede geïnterpreteerd als het produceren van onderdelen die essentieel zijn voor de wapens (key) en/of specifiek voor deze wapens gemaakt worden (dedicated).

b. Tabak, pornografie en gokken: Provisum sluit ondernemingen uit die betrokken zijn bij tabak, pornografie, gokken, palmolie en verkoop van wapens aan burgers. Betrokkenheid wordt als volgt geïnterpreteerd:

- o Tabak: meer dan 5% van de opbrengsten van de onderneming is afkomstig uit de productie van tabak of 5% of meer van de opbrengsten van de onderneming is afkomstig uit de verkoop van tabak.
- o Pornografie: meer dan 5% van de opbrengsten van de onderneming is afkomstig uit de productie of distributie van pornografie.
- o Gokken: meer dan 5% van de opbrengsten van de onderneming is afkomstig uit gokactiviteiten, productie van gespecialiseerde uitrusting voor de gokindustrie of ondersteunende producten/ diensten voor gokactiviteiten.
- o Palmolie: meer dan 5% van de omzet is afkomstig uit de productie of distributie van palmolie.
- Wapens: alle bedrijven die betrokken zijn bij de verkoop van wapens aan burgers.

c. Global compact schendingen. Waar ondernemingen duidelijk en op grove wijze de principes van het UN Global Compact schenden, sluit het fonds het beleggen in deze ondernemingen uit. De UN Global Compact is een initiatief van de Verenigde Naties en dateert van 2000. Het vormt zowel een beleidsplatform als een praktisch kader voor ondernemingen die zich willen verbinden aan duurzaamheid en verantwoord ondernemen. Het initiatief stelt zich ten doel om bedrijfsactiviteiten en -strategieën overal ter wereld in overeenstemming te brengen met tien universele aanvaarde beginselen,

- Mensenrechten (afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens)
 - Beginnel 1, Bedrijven dienen de internationaal geaccepteerde mensenrechten te eerbiedigen en
 - Beginnel 2, bedrijven dienen zich er steeds van te verzekeren dat zij niet medeplichtig worden aan schending van mensenrechten.
- Arbeid (afgeleid van de Verklaring van de ILO inzake fundamentele arbeidsrechten)
 - Beginnel 3, Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen in stand te houden;
 - Beginnel 4, iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid uit te bannen;

- Beginsel 5, kinderarbeid effectief af te schaffen en Beginsel 6, discriminatie in arbeid en beroepsuitoefening te bestrijden.
 - Milieu (afgeleid van de Verklaring van Rio inzake milieu en ontwikkeling)
 - Beginsel 7, bedrijven dienen voorzichtig om te gaan met milieukwesties;
 - Beginsel 8, initiatieven te ondernemen om een groter verantwoordelijkheidsbesef op milieugebied te bevorderen;
 - Beginsel 9, de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.
 - Anti-corruptie (afgeleid van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen corruptie)
 - Beginsel 10, Bedrijven moeten elke vorm van corruptie tegen gaan, inclusief afpersing en omkoping.
- d. Fossiele sectoren:
- o Arctic olie: als meer dan 5% van de opbrengsten van de onderneming afkomstig is uit arctic olie.
 - o Olie uit teerzand: als meer dan 5% van de opbrengsten van de onderneming afkomstig is uit olie uit teerzand.
 - o Steenkool:
 - o In ontwikkelde landen: als meer dan 10% van de opbrengsten van de onderneming komt uit generation of extraction van steenkool.
 - o In emerging markets (gebaseerd op de landen die in de MSCI EM zijn opgenomen): als meer dan 25% van de opbrengsten van de onderneming komt uit generation of extraction (tot 2030).
- e. Ondernemingen waarmee Sustainalytics het engagementtraject in de Global standards heeft beëindigd ('disengaged') omdat er geen of te weinig voortgang wordt geboekt.
- f. f. Ondernemingen die betrokken zijn bij ernstige incidenten en gebeurtenissen (categorie 5 in de controverse screening).

Verdragen

Onder meer de volgende verdragen zijn als uitgangspunt voor het beleid genomen:

- Universele verklaring van de rechten van de mens;
- Verklaring van de ILO inzake fundamentele arbeidsrechten;
- Verklaring van Rio inzake milieu en ontwikkeling;
- Verdrag van de Verenigde Naties tegen corruptie en
- tenslotte verschillende verdragen op het gebied van controversiële wapens

Daarnaast worden obligaties van landen uitgesloten die het onderwerp zijn van sancties van de EU tegen de centrale overheid zodanig dat er sprake is van een wapenembargo, t.w. Wit Rusland, Centraal Afrikaanse Republiek, Iran, Libië, Myanmar, Noord-Korea, Rusland, Somalië, Zuid-Soedan, Soedan, Syrië, Venezuela en Zimbabwe.

Bijlage 2 Meting carbon voetafdruk

Scope 1, de directe CO²-uitstoot veroorzaakt door eigen bronnen binnen de organisatie (zoals de uitstoot door eigen gebouw-, vervoer- en productie-gerelateerde activiteiten)

Scope 2, de indirecte uitstoot van CO² door opwekking gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte (bijv. de organisatie gebruikt deze energie intern, maar wekt deze niet intern op) in aanmerking genomen

Total carbon emission, kt CO²e, de hoeveelheid kilo tonnen (1.000) CO²-uitstoot van de portefeuille. Hierbij wordt het deel van CO²-uitstoot van ondernemingen waarin het fonds een belang heeft in aanmerking genomen. Deze maatstaf is minder geschikt voor het bepalen van doelstellingen, omdat het direct wordt beïnvloed door de portefeuille omvang. Als de portefeuille bijvoorbeeld twee keer zo groot wordt door meer te beleggen, dan wordt de totale uitstoot van deze portefeuille ook twee keer zo groot.

Carbon intensity, de hoeveelheid CO²-uitstoot per miljoen belegde euro's. Dit geeft een indruk van de CO²-intensiteit van de portefeuille. Het is een maatstaf die los staat van de omvang van de portefeuille. Om deze reden wordt deze maatstaf gehanteerd bij de klimaatdoelstelling van het fonds.

Bijlage 3 Klimatrisico's

Scenario analyse door AFAM, Climate Value At Risk (CVAR)

Waarom?

-Om inzichten te verkrijgen in de risico's maar ook de kansen die bij klimaatverandering ontstaan door transitiebeleid, technologische innovaties en socio-economische veranderingen;
-Om die inzichten te kunnen gebruiken bij allocatie- en selectie-beslissingen;
-Om de deelnemers, toezichthouders en overige belanghebbenden te kunnen voorzien van relevante klimatrisico rapportages. Deze toekomstgerichte rapportage elementen zijn meer en meer een essentieel onderdeel van rapportage vereisten.

Hoe?

Voor verschillende scenario's voor transitiebeleid en technologie worden de verwachte kosten en baten van de beleggingsportefeuille bepaald. Met deze klimaatscenario analyse worden fysieke risico's, transitiebeleid risico's en technologie gedreven kansen in aanmerking genomen. De analysemethode is gebaseerd op een geïntegreerde benadering van top-down en bottom-up elementen: macro (asset allocatie), meso (sector allocatie) and micro (stock allocation). Hiervoor maakt AFAM gebruik van het MSCI Climate VaR® Model, waarmee bedrijfswaarderingen in 3 scenario's worden doorgerekend in de komende 15 jaar, opwarming van de aarde ten opzichte van het pre-industriële niveau van 1,5 graden, 2,0 graden en 2 graden-laai in actie. Daarnaast wordt het fysieke risico van een agressief weersveranderingsscenario in kaart gebracht. Scenario ingrediënten zijn energie mix, GHG-emissies, carbon capture & storage (CCS), global warming temperatuur and toekomstige CO2-uitstoot beprijzing.

Carbon Transition Risk-beoordelingskader

De Low Carbon Transition Risk-beoordeling deelt beleggingen op in vijf categorieën die weergeven hoe bedrijven zullen omgaan met de belangrijkste risico's en kansen voor bedrijven tijdens de transitie:

1. Gestrande activa: de kans dat een fysiek of natuurlijk actief 'strandt' als gevolg van wetgevende, markt- of technische ontwikkelingen die volgen uit de transitie naar een broeikasgassen arme economie.
2. Producttransitie: een afgenomen vraag naar uitstoot intensieve producten en diensten. Of een bedrijf een winnaar of verliezer blijkt, hangt af van het vermogen om hun productportefeuille te verschuiven naar een broeikasgassen arme productie.
3. Operationele transitie: een lagere winstgevendheid van bedrijven vanwege hogere operationele kosten en kapitaalkosten door broeikasgassen- heffing en investeringen in maatregelen om de broeikasgassen-emissie te verlagen.
4. Neutraal: beperkte blootstelling door een laag broeikasgassen-transitierisico. Bedrijven in deze categorie lopen nog wel risico's door bijvoorbeeld het uitlenen van geld.
5. Oplossingen: de mogelijkheid om te profiteren van de groei van broeikasgassen arme producten en diensten tijdens de klimaattransitie.

Net als bij de CVAR is dit model op dit moment alleen toe te passen op beursgenoteerde bedrijven, waardoor dit voor Provisum alleen te gebruiken is voor aandelenbeleggingen.

STICHTING PENSIOENFONDS PROVISUM
POSTBUS 7873
1008 AB AMSTERDAM
Jachthavenweg 111
1081 KM Amsterdam
T: 020 – 621 3891
E: info@provisum.nl
W: www.provisum.nl